antipaatiast mõjustatud hinnangute ebausaldatavuse all. Algatusena mainimisväärt, pole teos suutnud saavutada omagi aja kohta rahuldavat teaduslikku tasapinda ega oleks ta lõpuleviimine alatud puudulikul kujul olnud vahest vajalinegi. Hoopis täpsam ja teaduslikum on J. Muide toimetatud „*Hariduse sõnaraamatu*" ilmunud osa (224 lk., tähed A—D, Tartu, 1908—1909), milles leidub ka rohkesti Eesti ajaloo- ja kultuuritegelaste elulugusid, ehkki õige koondatud ja seetõttu mõnikord pealiskaudses sõnastuses. Peale Hermann'i leksikoniga ühiste nimede leiduvad siin muu seas järgmisi isikuid käsitlevad artiklid: Kristian Agricola, D. v. Alnpeke, J. G. Arndt, orduvend Arnold, A. J. Arvidsson, Hermann Balke, K. E. Berg, Jaan Bergmann, A. Bielenstein, Fr. Brandt, Paula Brehm, Ed. Brunberg-Bornhöhe, J. Budenz. Artiklite lühidus on tingitud asjaolust, et »Hariduse sõnaraamat« oli üldse oma ulatuselt kavatsetud palju vähemana ja kokkuvõtlikumana Hermann'i leksikonist. Kuid seegi väärtuslikum üritus jäi ebasoodsate olude survel lõplikult ellu viimata.

Seega pole Eesti ajaloolise üldeluloostiku väljaandmise küsimuses enne Eesti iseseisvuse saabumist katseist palju kaugemale jõutud. Kitsamapiiriliste eluloostikkude seast võib mainida juubelialbumi „*Postimees*" *1857—1907*" (Tartu, 1909) biograafilist osa. See sisaldab rohkesti eluloolist materjali Eesti uuema arengujärgu tegelaste kohta, kes on olnud „Postimehe" kaastöölised. Teistest eluloostikest nimetatagu M. J. Eisen'i alustatud seeriat »Tähtsad mehed« (I—VI, Tartu, 1883—1884), ja vahest ka „*Postimehe Pildi-albumit*" (Tartu, 1896). Eesti perekonnalugude alal on esimesi vagusid ajanud M. Lipp, kelle sedalaadi teostest trükki pääsis „*Masingite suguvõsa*" (Tartu, 1907), kuna käsikirjas olid teoksil ja osalt valmisid Karelli, Laalandi ja Lipu enda suguvõsa ajalood.

Leksikoni saamiskäik. Iseseisvas Eestis kerkis säärase biograafilise käsiraamatu väljaandmise küsimus loomulikult peagi päevakorrale, kusjuures küsimuse algatus kuulub käesoleva leksikoni peatoimetajale. Märtsis 1920 peetud koosolekul, millel otsustati jätkata Eesti Kirjanduse Seltsi ajaloo-toimkonna tegevust ja määrati kindlaks selle peajooned, selgitas A. R. Cederberg toimkonna ülesandeid, millede seas esines ka biograafilise käsiraamatu väljaandmine. A. R. Cederberg'i koostatud toimkonna tegevuskava ilmus veidi hiljemini »Postimehes« (1920, nr. 83 ja hommiku-väljaanne nr. 58) pealkirjaga »Ajaloolise uurimistöö korraldamisest«; selles rõhutati Soome eeskujul säärase käsiraamatu vajadust, mis sisaldaks Eestis politilise, ühiskondliku ja haridusliku tegevuse alal ühel või teisel viisil silmapaistnud isikute elulugusid, kusjuures autor toonitas ka neid raskusi, mis tekivad säärase teose toimetamisel. Akadeemilise Ajaloo-Seltsi aastakoosolekul aprillis 1921 tuletas seltsi esimees oma avasõnas meelde seltsi muude ülesannete kõrval ka biograafilise leksikoni tarvidust, toonitades selle tähtsust Eesti ajaloo uurimisel.

Konkreetsema ilme omandas kavatsus aasta hiljemini, mil Akadeemiline Ajaloo-Selts oma aastakoosolekul 3. aprillil 1922 otsustas alata biograafilise käsiraamatu koostamise eeltöid. Sügisel oli küsimus uuesti arutusel. Eesti Kirjanduse Selts oli nimelt algatanud kavatsuse välja anda